

4 EKONOMİ

29 KASIM 2021 / PAZARTESİ
SAYFA TASARIMI: AHMET CAN SARIKAYA

BİR GÜN

Hamsinin kilosunu 20 liraya çıkırttı

Sezon başında bol olan hamsinin kilo fiyatı 10 TL'den 20 TL'ye çıktı. Karadenizli balıkçılar, hamsinin bölgeden erken göç etmesi nedeniyle tedirgin olduklarını söyledi.

Karadenizli balıkçılar, av yasağının sona erdiği 1 Eylül'den beri ağlarını denize bırakıyor. Deniz suyu sıcaklığının mevsim normallerinin üzerinde seyretmesi nedeniyle Karadeniz'de hamsi sürüleri, suyun daha soğuk olduğu Gürcistan ve Rusya kıyılarına yönelmeye başladı. Sezon başında bolca tutulan hamsinin azalan avı ile birlikte kilo fiyatı da 10 TL'den 20 TL'ye çıktı. Trabzon'da tezgahlarda istavrit 20, sargan 50, çinekop 50, mezgit ise 45 ile 60 TL arasında satılıyor.

Balıkçı İsmail Demir, "Hamsi bu sene çok boldu şimdi ise son günlerini oynuyor. Hamsinin içine ince karıştı. Deniz suyu da sıcak. Hamsi her an Gürcistan'a gidebilir. Eğer giderse durumumuz kötü. Öteki balıklar var ama hamsi gibi değil hiçbir. Trabzon'da genelde hamsi yeniyor. Umarım hamsi bizi terk etmez" diye konuştu.

Balıkçı Mehmet Ziya Kavzoğlu ise "Cesitlerimiz çok var ama hamsinin gitme ihtimali bizi tedirgin ediyor" dedi. **DHA**

En yüksek fiyatlı ev rekoru Muğlada

Türkiye'nin satılık konutta ortalama metrekare fiyatı en pahalı ili 10 bin lira ile Muğla olurken, en pahalı ilçe 27 bin lira ile İstanbul'un Beşiktaş ilçesi oldu. Hepsi emlak sektörünün son bir yılda sergilediği performansı masaya yatırarak, "Türkiye'nin en pahalı il ve ilçeleri"ni açıkladı. Ortalama metrekare fiyatları bir önceki yıl ile kıyaslandığında yüzde 35-60 arasında bir artış yaşandığı gözlemlendi. Ekim 2021 verilerine göre ülke genelinde satılık konutta ortalama metrekare fiyatı en pahalı olan ilçelerin başında 27 bin 521 lira ile İstanbul'un Beşiktaş ilçesi geldi. Konut fiyatlarında en çok artış yaşanan 10 liden 9'unun deniz kıyılarındaki iller olması dikkat çekti.

EN PAHALI 10 İL ŞÖYLE:

- Muğla: 10 bin lira
- İstanbul: 7 bin 824 lira
- Antalya: 5 bin 947 lira
- İzmir: 5 bin 482 lira
- Çanakkale: 4 bin 236 lira
- Balıkesir: 4 bin 232 lira
- Yalova: 4 bin 62 lira
- Antep: 3 bin 991 lira
- Denizli: 3 bin 852 lira
- Edirne: 3 bin 718 lira. **AA**

Kalıcı yaz saati uygulamasına tepki büyük

Kalıcı yaz saati uygulamasına tepkiler devam ediyor. CHP'li Ömer Fethi Gürer, Türkiye'de kıs saati uygulamasına geçilmesini evdeki elektrik giderlerini artırdığını söyledi. Sokak lambalarının sabah 30 dakika erken söndürülüp, akşam 15 dakika geç yakılması için şirketlere talimat verildiğini belirten Gürer, bu şekilde sokakların karanlıkta ter edildiğini ve çocukların karanlıkta okula gidip geldiğini belirtti. Gürer, "Bu yolla tasarruf sağlanıyor gibi görünüyor ancak her giderlerindeki artış karşılığında enerji giderlerinde artış yaşanıyor" dedi. Gürer açıklamasında, sürekli zamanla elektrik faturaları da hane elektrik giderini artırıyor. Vatandaş daha yüksek fatura bedeli ödemek zorunda kalıyor. Bakan, uygulamaları tasarruf sağladığını anlatıyor ama olay, hane elektrik kullanımını ilgililer. **ANKA**

PIYASALAR

\$ DOLAR 12,36

€ AVRO 14,00

£ STERLİN 16,68

BİST100 1.776

PETROL 72,91

Cumhuriyet ALTIN Gram 4670 712

Enerji yoksulluğu gıdayı tetikliyor

Enerji fiyatlarındaki artış tüm dünyada endişe yaratıyor. Türkiye'de ise risk çok daha büyük. Dr. Yıldızel'e göre neoliberal politikalar sonucunda daha fazla insan enerji yoksulu olacak. Artan işsizlik ve azalan ücret geliri enerji ve gıda yoksulluğunu tetikliyor

Hava GÜMÜŞKAYA

ENERJİ fiyatlarındaki artış nedeniyle Avrupa'da enerji yoksulluğunun artabileceği uyarıları yapıyor. Durum Türkiye'de de farklı değil. Ücret artışlarının enflasyonun altında kalması ve enerji fiyatlarındaki artış, enerji kırılgan olan hanelerin durumunu çok fazla etkiliyor. Enerji yoksulluk indeksine göre bir hane halkının toplam enerji harcamaları, bütçesinin yüzde 25'ini aşmış enerji yoksulu olarak nitelendiriliyor. Dr. Zeynep Elif Yıldızel, enerji yoksulluğu kavramını, artan fiyatların etkisini ve neoliberal politikaların yarattığı tahribatı konuştu.

800 MİLYON İNSAN ENERJİ YOKSULLU

Enerji yoksulluğu tanımını genel olarak geliştirmek veya az gelişmiş olan ekonomiler için yapıyor bunun nedeni nedir?

Enerji yoksulluğu kavramına gelmeden önce birincil enerji tüketimini konuşarak başlamamız gerek. Hepimiz az çok biliyoruz ki, ülkelerin kişi başına tükettikleri birincil enerji miktarı o ülkenin gelişmişliği ve vatandaşlarının refahı ile doğru orantılı. Grafikte Afrika kıtasının kişi başı tükettiği birincil enerjiyi bakacak olursak, dünyada toplam kişi başı birincil enerji tüketiminin ne kadar altında olduğu hatta neredeyse sıfıra yakın olduğu görülüyor. Dünya nüfusunun 7,9 milyar olduğu 2021 yılında, Afrika'nın nüfusu yaklaşık 1,4 milyar kişi. Başka bir deyişle dünya nüfusunun yüzde 18'i Afrika'da yaşıyor. Hazırda AB'de yapılan bir konuşmada tüm dünyada yaklaşık 800 milyon insan enerji yoksulluğu çekenler bunun yaklaşık 600 milyonu Afrika kıtasında yaşadığı belirtildi.

Afrika'da enerji yoksulu olmayan ülkeler sadece Kuzey Afrika'da olan Tunus, Fas, Cezayir, Libya ve Mısır. Enerji yoksulluğu neden genel olarak az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler için kullanılıyor grafik ile çok net açıklanıyor. Enerji yoksulu ülkeler hariç Afrika'da fakir ülkeler. Bu ülkelerde, günlük hayatlarında gerekli okul, işyeri, ev, buzdolabı, sağlık hizmeti, endüstriyel üretim, yeterli gıda üretimi gibi temel ihtiyaçların elektrikten mahrum kalması ve ekonomik olarak elektrik altyapısının kurulmaması, vatandaşların gelirinin elektrik hizmeti satın almaya yetmemesi nedeniyle enerji yoksulluğu mevcut.

2021 yılında bir Amerikan vatandaşın toplam tek başına 45 varillik, Fransa vatandaşın tek başına 23 varillik, Almanya vatandaşın tek başına 25 varillik ve Türkiye'de de kişi başı 13 varillik enerji tüketildi. Tüm bunların yanında Afrika kıtasında herhangi bir vatandaşın tek başına 2,4 varillik enerji tükettiği. Dünyada bir yılda tüketilen enerjinin kişi başına bütünlüme ile bulunan değer ise 12 varil. Yani ülkelerden bağımsız olarak bir yılda harcanan enerjiyi dünya nüfusuna böldüğümüzde kişi başına 12 varil enerji harcamamızın Afrika kıtasında bu değer ne kadar düşük değil mi!

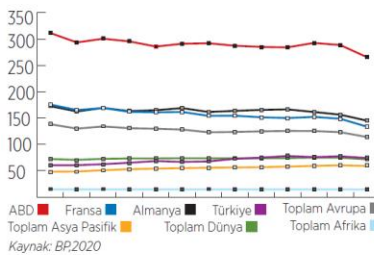
Enerji yoksulluğuna yol açan sorunlar neler?

Yapılan çalışmalar ve literatür gelişmiş ülkeler tarafından

İHA

KİŞİ BAŞI ENERJİ TÜKETİMİ (GJ) 2008-2020

Kaynak: BP 2020

Dr. Zeynep Elif Yıldızel
ODTÜ Jeoloji Mühendisliği Yarı Zamanlı Ö. Ü./Jeolojik Araştırmalar Derneği II. Başkanı

Düşük gelir grubundakiler enerji kırılganı

Türkiye'de tüketici hanelerinden çok, kiral hane halkları, sulama için elektrikli su pompası kullanan çiftçiler veya küçük kentsel işletmeler gibi geçimci elektrik kullanıcıları davalı olabilecek tüketici elektrik fiyatlarındaki artışlara karşı daha kırılgan. Türkiye'de enerji yoksulluğu önce kırsal bölgelerde tarımsal gelir düşüklüğüne bağlı olarak çiftçilerde görülüyor. Geçimleri elektrik tüketimine dayalı olan ve düzenli geliri

olmayan kırsal kesim, kentsel işletme gibi kırılgan kesimler etkileniyor. Bu grupların en önemli özelliği düzenli gelirleri olmaması ve gelir elde ettikleri kesimlerinde düşük gelir grupları olması çok etkilidir. Söylemek istediğim zaten küçük kentsel işletme gelirleri daha çok düşük gelir gruplarından elde ediyorlar. Düşük gelir grubu ise enerji fiyatları arttığında bütçelerini daha çok temel ihtiyaçlarına yönlendiriyorlar.

Kırsal kesimde artık insan olarak işgücü daha az bulunduğu tarımsal üretim, traktörler gibi daha çok enerji ile çalışan ekipmana dayandığı için enerji fiyatlarındaki en ufak değişim gübre dahil tüm tarımsal üretimi etkiliyor. Söz konusu etkilenen kesim enerji fiyatlarına kırılgan kesimdir. Aslında enerji erişimi mevcut ama kullanılamadığı ekonomik koşulların karar verdiği bir gruptur.

gelişmiş ülkelerin vatandaşlarının maruz kaldığı bir durumdur. Örneğin Fransa'da çocukların yüzde 90'ını elektrikli olmayan ilkokullarda eğitim görmektelerdir.

2008 krizi sonrasında enerji yoksulluğunun temel itici faktör olan hane halkı harcanabilir gelirlerindeki azalmanın, enerji yoksulluğunun bir başka yapısal sorununu arka planı oluşturduğu ifade ediliyor. Neoliberal yapısal dönüşümlerin enerji yoksulluğuna etkisi nedir? Bu soru yine bireysel enerji yoksulluğundan bahsediyor. Ancak doğaldır ki 2008 krizi sonrası enerji yoksulu olan ülkelerdeki enerji erişimi olan sınıfların da çok az olan nüfus, Avrupa veya diğer gelişmiş ülkelerdeki vatandaşlar gibi etkilenmiştir. Bu krizle birlikte AB üyesi ülkeler için enerji yoksulluğu, gelişmekte olan ülkelerdeki erişim sorunlarını ifade eden enerji yoksulluğundan ayrıştı ve İngiltere ve İrlanda'nın öne çıkardığı ısınma harcamalarını karşılanamaması sorunu ifade eden yaktı yoksulluğuna da içeren daha geniş bir kavram olarak yer

leşmiştir. İşin bu kısmı tamda neoliberal politikaların sonucudur. Şöyle ki; 1980 yılından itibaren özelleştirilen enerji üretimini, devlet desteğinden yoksun kalan üretim maliyetleri, kriz nedeni ile artan maliyet bu konuyu tetikleyen unsurlar olmuştur. AB üyesi ülkelerdeki kamu hizmeti yapan enerji şirketleri hızla özelleştirilmiş ve entegre enerji şirketleri yerine üretim, dağıtım ve perakende satışın ayrıldığı ve her birinin kar maksimizasyonu hedefleyen ayrı birer özel şirket haline geldiği enerji piyasalarında fiyatı artan enerji üretimi etkili olmuştur. Bununla beraber inşaat sektörünün ekonominin itici gücü olarak kullanılan ülkelerde, konut bir ihtiyaç değil bir yatırım aracı olarak görülmesi ve çoğunlukla bu yatırımı yapmak için ödeyemeyebilecekleri miktarda borçlanmaları ve ekonomik göstergeler pozitif yönde yükseldi diye herkeşe verilen uzun vadeli krediler, sürdürülemez olan bu sistemde enerji yoksulu çok fazla hane halkı oluşturmaktadır. Ayrıca yine 2008 yılındaki meşhur mortgage krizi ile hem gelirlerinden olan hem de yaşam standartları düşen önemli miktarda hane-

nin borçları nedeni ile enerji yoksulu konumuna düşmüşlerdir. Devletlerin vatandaşlarına istihdam yaratma politikalarındaki önemli değişimler, çok uluslu şirketlerin yön verdiği neoliberal politikaların gelişmiş ülkelerdeki artan enerji yoksulluğunda önemli etkileri vardır. Tüm bunların sonucunda artan işsizlik, azalan ücret gelirleri, dengesiz ve sürekliliği olmayan iş gücü piyasası ve artan enerji fiyatları çok sayıda kırılgan tüketiciyi enerji yoksulu yapmıştır.

YAKIN ZAMANDA DAHA FAZLA KİŞİ ETKİLENECEK Enerji fiyatlarındaki yükseltiler enerji yoksulluğunu tehdit ediyor mu?

Enerji fiyatlarındaki artış enerji yoksulluğunun artacağına dair göstergesidir. Bu hem Avrupa hem de ülkemizde geçerlidir. Nitekim gelişmiş ülkelerde ki kırılgan enerji fiyatları artıkça enerji yoksulu ikinci gruba dâhil olacaktır. Enerji fiyatlarındaki artış her iki bölge için özellikle özelleştirmelerden kaynaklanan fiyat artışları ile birlikte birde enerji hammaddesini kontrol edememekte kaynaklanmaktadır. Demek istediğim Avrupa'da ve Türkiye'de enerji üretiminde önemli ölçüde doğalgaz kullanan bölgeler olmaları ve doğalgaz da Rusya'ya bağlı olmaları, en önemli risk olan doğalgazın fiyatını kontrol edemediklerinden kaynaklanan enerji fiyatı yükseltileri ile karşılaşmaktadırlar. En son Eylül ekim aylarında yaşadığımız durum bu. Bunun sonucunda ise daha fazla sayıda insan enerji yoksulu olacaktır. Bu hem Avrupa için hem de ülkemiz için yakın gelecekte karşılaşacağımız bir durumdur.

FİYATLARDAKİ ARTIŞ YOKSULLUĞU ARTIRACAK

Son yıllarda enerji üretimindeki fiyat artışlarının enflasyon ve ücret artışlarının üstüne çıkmaması ve ülkedeki artan işsizlik oranları sizin ifadelerinize enerji kırılgan hanelerin durumunu nasıl etkiledi?

Dar gelirli hanelerin elektrik, su ve ısınma maliyetlerini karşılayamamaları değişti. Enerji fiyatlarındaki artış, klasik söylem olan, işpenciden işpence her şeyin fiyatında artış demektir. Tamm ürünlerinden, hazır gıdaya, kıyafetlere, benzine, ekmeğe için neyse sunmaya kadar her şeyin fiyatını artıran olarak karşımıza çıkacaktır. Olayın bir de çok görülmeyen ama tüm ülkeyi etkileyen boyutu var ki: dolar kurunun artması enerji fiyatlarının daha da artacağına bunun da her malın fiyatının artacağına göstergesidir. Zaten enerji kırılgan olan kişiler gelirlerinin aslında temel ihtiyaç olan elektrik, su ve ısınmadaki kullanımına kalacaktır. Enerji fiyatlarındaki artış tabii ki gıdaya da yansacaktır ve kısa bir süre sonra gıda harcamalarını da kısmak durumunda kalacaktır. Tabii gıda harcaması kısılır mı? Kesilsinse nasıl? Bunlar çok ilginç sorular. Nitekim geçtiğimiz günlerde "porşyonları küçültün" diye talimatlı bir tavsiye vardı. Bu tavsiye enerji kırılgan olan hanelerin yakın gelecekte gıda yoksulu olacaklarını da gösteriyor.